

АНАЛІЗ СТАНУ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ

Державний борг постає однією з найважливіших складових фінансової системи, інструментом макроекономічного регулювання та реалізації економічної стратегії держави, водночас його зростання може стати загрозою для фінансової безпеки країни. Зростання державної заборгованості може призвести до серйозних небажаних наслідків, що супроводжуються виплатою значних сум відсотків, а відповідно, скороченням заощаджень, витісненням приватних інвестицій, державними запозиченнями, що уповільнює економічне зростання і призводить до зменшення доходів населення, поглиблення економічної кризи в державі, що в свою призведе до зниження темпів розвитку економіки країни. Саме тому проблема державного боргу є дуже актуальною в сучасній економіці. Саме від її вирішення у великій мірі залежить шлях та швидкість розвитку економіки країни.

В умовах економічної ситуації в Україні існує загроза зростання державного та гарантованого боргу, що виступає одним з основних чинників зниження темпів розвитку економіки країни. Основними причинами зростання обсягу державного боргу протягом останніх чотирьох років є:

- військові дії на сході країни, що потребували залучення додаткових фінансових ресурсів з метою забезпечення обороноздатності.
- різке зниження виробництва, що пов'язане із тимчасовою окупацією АР Крим, частин Луганської та Донецької областей;
- фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету;
- девальвація гривні на початку 2014 року, що призвело до збільшення вартості обслуговування боргу;
- необхідність потужної державної підтримки державних підприємств та банків, зокрема, НАК «Нафтогаз України» тощо [5].

Допустимим є накопичення державного боргу в тих випадках, коли витрати на його обслуговування сприяють збільшенню доходів держави у майбутніх періодах. В Україні ж залучені кошти спрямовуються не на інвестиції, а на повернення попередніх боргів, покриття дефіциту бюджету тощо [4].

Аналіз динаміки державного та гарантованого державою боргу показує, що сукупний обсяг державного боргу України зберігає тенденцію до зростання протягом 2008 – 2017 років, зокрема державний борг

характеризується більшою часткою в структурі сукупного боргу, порівняно з гарантованим державою боргом. Впродовж досліджуваного періоду загальний обсяг державного боргу зріс в 11 разів до 2141,7 млрд. грн.

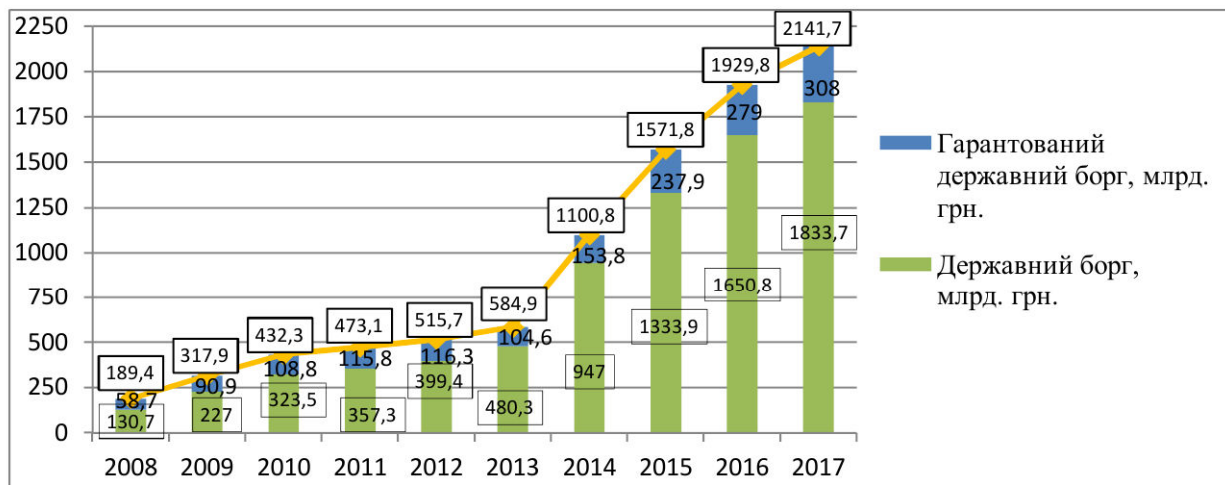

Рис. 1. Динаміка державного та гарантованого державою боргу України за період 2008-2017 рр. [1]

В цілому, згідно даними на Рис. 1, за 2008-2017 рр. тенденція зміни сукупного боргу може бути поділена на декілька стадій:

- зростання боргу (2008 - 2011), що пов'язано з глобальною фінансовою кризою;
- сповільнення зростання боргу (2011-2013 рр.), що можна пояснити активним впровадженням реформ у податковій та бюджетній сфера;
- стрімкого зростання (2014-2017 рр.), що пов'язано з економічними та політичними загостреннями в Україні [6].

Глобальна фінансова криза 2008 – 2011 років призвела до звуження кола інструментів фінансування дефіциту державного бюджету. В цей період уряд широко використовував зовнішні джерела позикових коштів, зокрема кредитування від МВФ та Світового Банку. Протягом 2008–2013 рр., за даними Міністерства фінансів України, загальна сума державного та гарантованого державою боргу збільшилась більш ніж втричі. Масштабне залучення запозичень на зовнішніх ринках та їх неефективне використання призвели до того, що згодом залучення нових позик стало необхідним для виплати відсоткових платежів за попередніми позиками [2].

За період 2011-2014 рр. загальна сума державного та гарантованого боргу зросла до 1100,8 млрд. грн., тобто в 2,3 рази порівняно з 2011 р. Особливо швидкими темпами вона зросла у 2013-2014 рр. – на 88%. Таке зростання пояснюється тим, що від початку 2014р. Україна перебувала у стані важкої політичної кризи, а також причиною став військовий конфлікт на сході країни - це потребувало залучення додаткових фінансових ресурсів з метою забезпечення обороноздатності країни. Протягом 2012 – 2013 рр. частка гарантованого державою боргу зменшилася на 11,7 млрд. грн.

Скорочення гарантованого боргу, свідчить про зниження здатності держави відповідати за своїми борговими зобов'язаннями у разі дефолту [6].

Серед факторів, що впливають на стан фінансового ринку можна виділити високу частку зобов'язань в іноземній валюті чи прив'язаних до обмінного курсу в загальній структурі боргу, що створює додаткові загрози щодо своєчасного та повного виконання своїх боргових зобов'язань. Аналіз структури боргу в розрізі валют погашення показав, що на кінець 2014 р. обсяг державного і гарантованого державою боргу, номінованого в іноземній валюті становив 61,7 %, у 2015 р. -70,2 %, на кінець 2016 р. він складав 69,7 %, а станом на 31.09.2017 р. – 69,5 %. Така тенденція сприяє зростанню валютних витрат уряду з обслуговування боргових зобов'язань та посилює загрозу скороченню валютної пропозиції на вітчизняному фінансовому ринку [6].

На початку 2015 року відбувалась девальвація національної валюти, та перерахунок показників за новим офіційним курсом (21,048 грн. / дол. США станом на 01.06.2015 року) показав відповідне зменшення сукупного обсягу внутрішнього державного боргу, приведеного в еквіваленті іноземної валюти, – до 24,14 млрд. дол. США (-6,86 млрд. дол. США). В той час, як обсяг внутрішнього боргу, номінований у національній валюті, за цей період тільки збільшувався – до 508,15 млрд. грн. (+19,27 млрд. грн.). Показники зовнішнього державного боргу за цей же період також показали зростання, – на 12% до 43,52 млрд. дол. США. Девальвація національної валюти дозволяє урядові розраховуватися за внутрішніми боргами, що дешевшають разом із зниженням курсом гривні, меншими обсягам валютних ресурсів, зокрема, отриманих від міжнародних фінансових організацій [3].

Впродовж 2014 – 2017 рр. спостерігалось стрімке зростання обсягу державно боргу на 95%. Проте темпи його зростання поступово зменшувалися: 2014 – 2015 рр. – 43%, 2015 – 2016 рр. – 22%, 2016 – 2017 рр. – 11%. Вагомим чинником збільшення обсягу боргу став дефіцит бюджету, покриття якого здійснювалось за рахунок запозичень. В умовах посилення бюджетних дисбалансів за підсумками 2014 р. дефіцит державного бюджету України перевищив допустиме значення у 3 % й сягнув 78,1 млрд. грн. або 4,9 % ВВП. Впродовж 2016-2017 рр. завдяки заходам з реформування фінансової сфери показники дефіциту державного бюджету зменшились до безпечного рівня: з 70,3 млрд. грн. (2,9 % ВВП) на кінець 2016 р. до граничного обсягу дефіциту державного бюджету на кінець 2017 р. на рівні 77,6 млрд. грн. або 3,0 % ВВП [6].

Отже, проаналізувавши дані сукупного боргу України протягом 2008-2017 рр., можна зазначити, що державний борг безперечно впливає на функціонування національної економіки, адже гальмує процес її розвитку. Основними причинами зростання боргу вважається глобальна фінансова криза 2008 – 2011 рр., економічна криза 2014-2016рр., різке зниження

курсу національної валюти по відношенню до долару, фінансування бюджетного дефіциту за рахунок позик, обслуговування державного боргу тощо. Тому уряд має сформувати ефективну систему управління боргом, зокрема створити діючу систему регулювання витрат з обслуговування та погашення боргу, яка забезпечила б при цьому фінансову стабільність. Якнайшвидше вирішення проблем заборгованості України сприятиме її економічному зростанню та забезпеченню стабільної фінансової ситуації.

Література

1. Статистичні матеріали щодо державного та гарантованого державою боргу України: Міністерство фінансово України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2017>

2. Стародубцева, Т. В. Статистичний аналіз державного боргу України та причини його виникнення впродовж незалежності / Т. В. Стародубцева, К. Д. Семенова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. – 2016. – №2. – Одеса, ОНЕУ. – 2016. – С. 73 – 80.

3. Аналітичний огляд стану державного боргу та його впливу на фінансовий ринок України станом на 01.09.2015 р. – Національне рейтингове агентство «Рюрік». – 2015 р. – № 13. – С. 8–10.

4. Задорожний В.П. Удосконалення механізму управління державним боргом України / В.П. Задорожний // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. - №23. – С. 23-26.

5. Лондар Л.П. Оцінка стану державного боргу та ключові напрями підвищення рівня боргової безпеки України / Л.П. Лондар // Серія «Економіка» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/derzhavniy_borg-ss2fd.pdf.

6. Сальникова Т. В. Державний борг України: оцінка та напрями підвищення ефективності управління / Т. В. Сальникова // Економічний вісник Університету митної справи та фінансів. – 2017. -- №33/1. – 10 с.